

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJOS
VIEŠOJO VALDYMO IR SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ**

PAŽYMA

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SMURTINIAIS NUSIKALTIMAIS PADARYTOS ŽALOS
KOMPENSAVIMO ĮSTATYMO NR. X-296 PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
(toliau – Projektas)
(TAP-19-342; TAIS NR. 19-2308)**

2019-03-20 Nr. NV-794
Vilnius

Projekto rengėja: Teisingumo ministerija.

Tikslas – patobulinti smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo sistemą: suvienodinti smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo procesą avansu ir įprastine tvarka, užtikrinti efektyvų valstybės regresio teisės į smurtinį nusikaltimą padariusius asmenis įgyvendinimą, ištaisyti teisinio reglamentavimo netikslumus bei spragas, patikslinti Įstatymo sąvokas bei įgyvendinti Valstybės kontrolės 2016 m. rugsėjo 19 d. valstybinio audito ataskaitoje Nr. VA-P-40-1-12 „Valstybės biudžeto lėšų apsauga, įstatymų nustatytais atvejais atlyginus kitų asmenų padarytą žalą“ pateiktus pasiūlymus, tokiu būdu užtikrinant teisingą nusikaltimų aukų patirtos žalos kompensavimą įvertinant Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2016 m. spalio 11 d. sprendimą byloje C-601/14 bei užsienio šalių patirtį šioje srityje.

Dabartinė situacija: Vyriausybės 2017 m. gruodžio 13 d. posėdyje svarstytas naujos redakcijos Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo Nr. X-296 pakeitimo įstatymo projektas. Posėdžio metu Europos teisės departamentas prie Teisingumo ministerijos (toliau - ETD) iškėlė abejonę dėl pateikto įstatymo projekto reguliavimo apimtys – žala kompensuojama ne už visus tyčinius smurtinius nusikaltimus, kas, ETD vertinimu, nepilnai atitiko ES teisės reikalavimus.

Vyriausybė protokoliniu sprendimu pavedė Teisingumo ministerijai įvertinti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2016 m. spalio 11 d. sprendimą byloje C-601/14, kuriame išaiškinta, kad valstybei kyla pareiga kompensuoti žalą dėl visų smurtinių tyčinių nusikaltimų formų, įskaitant ir nežymų žmogaus sveikatos sutrikdymą arba sukeltą fizinį skausmą, ir pateikti pasiūlymus bei, prireikus, teisės aktų projektus dėl šio sprendimo nuostatų įgyvendinimo.

Teisingumo ministerija parengė siūlymus dėl žalos kompensavimo sistemos tobulinimo kuriems pritarta Vyriausybės 2018 m. balandžio 25 d. pasitarime ir pavesta Teisingumo ministerijai parengti ir pateikti Vyriausybei reikiamus teisės aktų projektus. Atsižvelgiant į tai, buvo parengtas naujas Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo projektas.

Esmė: Projektu siūloma:

1. Išplėsti smurtinio nusikaltimo sąvoką: nurodyto nusikaltimo sudėties požymių turinti veika, kuria buvo tyčia atimta žmogaus gyvybė, sutrikdyta jo sveikata ar sukeltas fizinis skausmas, arba nusikaltimo žmogaus laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ar neliečiamumui sudėties požymių turinti veika. Pagal galiojantį įstatymą smurtiniu nusikaltimu nelaikoma veika, kuria žmogui buvo sukeltas fizinis skausmas, kuria žmogus buvo nežymiai sužalotas ar trumpam susargdintas.

2. Išgryninti smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo valdyme dalyvaujančių institucijų kompetenciją: Teisingumo ministerijai palikti tik funkcijas, susijusias su valstybės politikos formavimu, kontrole ir metodine priežiūra, o visas su prašymų nagrinėjimu, sprendimų

priėmimu, valstybės reikalavimo teisių įgyvendinimu ir Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programos administravimu susijusias funkcijas perduoti atskirai institucijai, skiriamai Vyriausybės – Fondo programos vykdytojui (Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai (toliau – VGTPT)).

3. Atsisakyti kompensavimo suskirstymo į kompensavimą įprastine tvarka ir avansu, numatant, kad nukentėjęs asmuo turi teisę kreiptis dėl smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo visa apimtimi nuo jo pripažinimo civiliniu ieškovu momento. Tokiu būdu yra suteikiamas prioritetas operatyviam kompensavimui, kadangi auka gali pretenduoti į jo patirtos žalos atlyginimą beveik iškart po nusikaltimo padarymo – pačioje ikiteisminio tyrimo pradžioje.

4. Atsisakyti nuostatų, leidžiančių mažinti išmokamą kompensaciją (pagal galiojantį reguliavimą kompensacija mažinama jei asmuo gavo pašalpą ar kitas iš valstybės ar savivaldybių biudžetų, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto, Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto mokamas kompensacijas, draudimo išmokas, taip pat užsienio valstybių kompetentingų institucijų išmokas) bei nuostatos, kad žala kompensuojama, jei teismo priteista smurtiniu nusikaltimu padaryta žala ar teismo patvirtintoje sutartyje nurodyta smurtiniu nusikaltimu padaryta žala neatlyginta.

5. Nustatyti, kad prašymas kompensuoti smurtiniu nusikaltimu padarytą žalą turi būti pateiktas ne vėliau kaip per 5 metus nuo smurtinio nusikaltimo padarymo (šiuo metu - ne vėliau kaip per 10 metų nuo teismo sprendimo, kuriuo priteista smurtiniu nusikaltimu padaryta žala ar patvirtinta sutartis dėl jos atlyginimo, įsiteisėjimo, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad pagal projektą žala kompensuojama operatyviai ir nereikia laukti teismo sprendimo įsiteisėjimo), išskyrus atvejus, kai šis terminas praleistas dėl svarbių priežasčių.

6. Atsisakyti kompensacijos skirstymo į turtinę ir neturtinę žalą, bylinėjimosi (proceso) išlaidas ir vykdymo išlaidas. Kompensacija yra apibrėžiama kaip vienkartinė išmoka, kuri yra laikytina kaip minimalus atlygis už nukentėjusio asmens patirtus išgyvenimus, nepatogumus ir kančias, o ne faktiškai patirtos žalos atlyginimas.

Konkretūs kompensacijos dydžiai yra nustatyti atsižvelgiant į aukščiau minėtą Vyriausybės pasitarimo protokolinių sprendimų, kuriuo buvo pritarta siūlymui pagal galiojantį teisinį reguliavimą nustatytų smurtinių nusikaltimų maksimalius dydžius (turtinė žala + neturtinė žala) sumažinti 50%, o naujiems smurtiniams nusikaltimams (tiems, kurie būtų pripažinti smurtiniais nusikaltimais pagal naujai siūlomą sąvoką) nustatyti 75% mažesnius nuo esamų mažiausiųjų dydžius.

Pažymėtina, kad siūlomu projektu yra keičiama visa smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo sistema, todėl kompensacijos dydžių pakeitimas nelaikytinas tiesiog galiojančių dydžių sumažinimu. Be to, siūlomi pakeitimai negalios atgal, t. y., siūlomas teisinis reguliavimas galios tik po Projekto priėmimo padarytiems smurtiniams nusikaltimams.

7. Esamas reguliavimas, numatantis, jog nužudymo atveju kompensacija yra dalinama visiems nužudytojo artimiesiems, yra neteisinga, todėl projekte siūloma visiems nukentėjusiems asmenims mokėti nustatyto dydžio kompensacijas jų nedalinant.

8. Siekiant užtikrinti efektyvesnę bei mažiau sąnaudų reikalaujantį valstybės reikalavimo teisių įgyvendinimo mechanizmą, siūloma išplėsti Fondo programos vykdytojui suteiktų teisių ratą, t. y. numatyti įvairias galimybes lėšas sugrąžinti ne teismo tvarka. Šie pakeitimai leis Fondo programos vykdytojui pasirinkti konkretų būdą, leidžiantį racionaliau panaudoti turimus išteklius, operatyviau išieškoti išmokėtas sumas, taip pat sumažins teismams tenkantį krūvį.

Atsižvelgiant į tai, kad padidės asmenų, turinčių teisę į žalos kompensavimą, skaičius, lėšų poreikis preliminariais vertinimais siektų apie 12 mln. Eur per metus. Palyginimui, dabartiniu metu tas poreikis sudaro 1-1,1 mln. eur, kas reiškia, jog siūlomiems pakeitimams įgyvendinti kas metus bus būtina skirti apie 11 mln. Eur papildomų lėšų.

Be to, padidėjus gaunamų prašymų skaičiui ir sprendimų priėmimo ir vykdymo bei valstybės reikalavimo teisių įgyvendinimo funkcijas iš Teisingumo ministerijos perdavus VGTPT, turi būti sprendžiamas lėšų, skirtinų šias funkcijas vykdančių naujų darbuotojų darbo užmokesčiui, poreikis. Pagal preliminarinius skaičiavimus tam reikalingi 10-12 naujų etatų VGTPT, lėšų poreikis kuriems –

252 780 eurų darbo užmokesčiui ir darbdavio SD, 9 708 eurų darbo vietų išlaikymui ir 36 000 eurų darbo vietų įrengimui (tik pirmais metais).

Pažymėtina, kad, priėmus siūlomus pakeitimus, dėl Fondo programos vykdytojo teisių išplėtimo vykdant valstybės reikalavimo teises (numatymo galimybių lėšas sugrąžinti ne teismo tvarka), netiesiogiai bus sutaupyta teismų patiriamų materialinių sąnaudų, kadangi sumažės juose nagrinėjamų bylų ieškiniai dėl kompensuotų sumų priteisimo regreso tvarka. Be to, tikimasi, jog pakeitimai, susiję su valstybės reikalavimo teisių įgyvendinimo tobulinimu, leis padidinti išieškomas sumas, tačiau paskaičiuoti bent apytikslės prognozuotinos sumos nėra galimybių.

Derinimas: Projektas derintas su Finansų, Socialinės apsaugos ir darbo, Vidaus reikalų ministerijomis, Valstybine duomenų apsaugos inspekcija, Europos teisės departamentu, Teisėjų taryba ir Generaline prokuratūra. Projektas patikslintas atsižvelgiant į Finansų ministerijos, Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos pastabas ir dalį Europos teisės departamento ir Generalinės prokuratūros pastabų. Dėl pastabų bei pasiūlymų, į kuriuos neatsižvelgta, teikiama derinimo pažyma.

Projektas taip pat siūstas Lietuvos nusikaltimų aukų rėmimo asociacijai, Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“ ir Nuteistųjų konsultavimo centrui. Pastabų ar pasiūlymų nebuvo pateikta.

Atitiktis Vyriausybės programos nuostatoms: Projektu siekiama įgyvendinti Septynioliktosios Vyriausybės programos 224.13 papunktyje įtvirtintą tikslą padidinti iš valstybės biudžeto skiriamas lėšas nusikaltimų aukoms padarytai žalai atlyginti.

Dalykinio vertinimo išvada: Siūlome rengėjams įvertinti Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės 2019 m. kovo 14 d. išvadoje Nr. NV-726 pateiktas pastabas projektui.

Siūlome projektą teikti į Tarpinstitucinį pasitarimą.

Patarėjas

Audrius Kasinskas

Audrius Kasinskas, tel. +370 706 63733, el. p. audrius.kasinskas@lrv.lt